עין משפט
נר מצוה]

ה
א טוש"ע או"ח סי' רלה ס"א

ו
ב מיי' פ"ב מהל' ברכות הי"ד סמ"ג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפד ס"ד

ז
ג מיי' פ"י מהל' תפלה ה"ו סמ"ג שם יט טוש"ע שם סי' קז ס"א

ח
ד מיי' פ"ב מהל' ק"ש ה"י סמ"ג שם טוש"ע שם סי' סז ס"א

ט
ה מי' פ"ה מהל' שבת ה"ד ופ"ז מהל' תרומות ה"ב טוש"ע שם סי' רלה ס"א

איתא חמי משעה שהכהנים נכנסין לוכל בתרומתן יממא הוא ועם כוכביא הוא משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פתן בלילי שבת °שעה ותרתי ליליא הוא ואת אמרת קרובים דבריהן להיות שוין. אמר רבי יוסי תיפתר באילין כופרניא דקיקייא דאורחיהון מסתלקא עד דהוא יממא דצדי לון מיקמי חיותא. תני א *הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת אמר רבי יוסי אין קורין אותה בבית הכנסת בשביל לצאת ידי חובתו אלא כדי לעמוד בתפילה מתוך דבר של תורה. ר' זעירא בשם רב ירמיה ב *°ספק בירך על מזונו ספק לא בירך צריך לברך דכתיב °ואכלת ושבעת וברכת. *ספק התפלל ספק לא התפלל אל יתפלל ודלא כרבי יוחנן דא"ר יוחנן ג *ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו למה שאין תפילה מפסדת. ספק קרא ספק לא קרא נישמעינה מן הדא הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו וקודם לכן לאו ספק הוא ואת אמרת צריך לקרות °הדא אמרה ד *ספק קרא ספק לא קרא צריך לקרות. *סימן לדבר משיצאו הכוכבים. ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר °ואנחנו עושים במלאכה וחציים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים וכתיב °והיה לנו הלילה למשמר והיום למלאכה. *כמה כוכבים יצאו ויהא לילה. רבי פינחס בשם רבי אבא בר פפא ה °כוכב אחד ודאי יום. שנים ספק לילה. שלשה ודאי לילה. שנים ספק והכתיב עד צאת הכוכבים אלא מיעוט כוכבים שנים קדמיא לא מתחשב. בערב שבת ראה כוכב אחד ועשה מלאכה פטור. °שנים מביא אשם תלוי. שלשה מביא חטאת. במוצאי שבת ראה כוכב אחד ועשה מלאכה

תורה אור
דברים ח
נחמיה ד
שם

איתא חמי. ומתמה הש"ס עלה בא וראה מאי האי דקאמר הא משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן יממא הוא ועם כוכביא הוא כלומר מיד אחר סוף היום ועם צאת הכוכבים שהוא התחלת הלילה ואלו משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פתן בלילי שבת מאוחר הרבה הוא דכבר שעה ותרתי בליליא הוא והיכי את אמר קרובין דבריהן להיות שוין: תיפתר. הא דקאמר משעה שבני אדם נכנסין לאו בכל בני אדם קאמר אלא דאיכא אינשי דאכלי בהאי שעתא כגון באילין כופרניא דקיקייא. באלו בני כפרים הקטנים שאין להם מלאכה כל כך ויש להן פנאי להכין סעודתן מבעוד יום: דאורחיהן מסתלקא עד דהוא יממא. כלומר שדרכן להסתלק ממלאכתן בעוד היום גדול וזמן התחלת סעודה שלהם מקודם הוא: דצדי לון מיקמי חיותא. לפי שכבר מוכן להם מקודם צרכי מזון הסעודה וממהרין לאכול ובסוף היום יכולין ליכנס לסעודתן בלילי שבת: קודם לכן. קודם לה"כ: אם כן למה קורין אותה בבהכ"נ. בעוד שהוא יום: מתוך דבר של תורה. ולא לצאת ידי חובת ק"ש והלכך כשיגיע זמן ק"ש צריך לחזור לקרותה לצאת ידי חובתו: צריך לברך. לפי שברכת המזון מן התורה כדכתיב ואכלת וגו' וכלומר בהא פשיטא לן דאפי' מספק צריך שיברך: ספק התפלל. וכן בספק התפלל או לא פשיטא לן לאידך גיסא שאל יתפלל מספק מכיון דתפלה מדרבנן היא: ודלא כר' יוחנן וכו'. וטעמיה לפי שאין תפלה מפסדת ולדידיה אם ספק הוא לו צריך שיתפלל שהרי אינו מפסיד בזה: ספק קרא ספק לא קרא. אלא הא דקמיבעיא לן אם הספק הוא בק"ש אם קרא או לא מהו שיקרא מספק מי נימא הואיל וק"ש מדאורייתא דינה כברכת המזון או דילמא מכיון שיכול לצאת י"ח בפסוק ראשון לבד אינו צריך לחזור ולקרות כולה מספק: נשמעינה מן הדא. ברייתא דלעיל: וקודם לכן לאו ספק הוא. כלומר וכי ספק לאו בכלל קודם לכן ג"כ הוא שהרי אם קרא בין השמשות נמי קודם לכן הוא וזהו ספק מיקרי דמספקא לן אם יום הוא ולא יצא או לילה הוא ויצא ואפ"ה את אמר דצריך לחזור ולקרותה בזמנ' דהא לא יצא ידי חובתו קתני וא"כ הדא אמרה דה"ה ספק קרא ספק לא קרא דצריך לקרות: סימן לדבר וכו'. כמו גופה הא דתנינן בתוספתא דלעיל ומסיים שם ואע"פ שאין ראיה לדבר וכו' משום דקרא לאו לענין ק"ש משתעי: והכתיב עד צאת הכוכבים ולא מיעוט כוכבים שנים. בתמיה כלומר והלא מיעוט כוכבים אינו אלא שנים וקרי להו לילה והיכי קאמרת דשנים ספק: קדמייא לא מתחשב. הכוכב הראשון שהוא ודאי יום לא קחשיב ליה ועד צאת הכוכבים דקאמר אשנים האחרונים הוא דקאי:

אין

מסורת הש"ס

עי' רש"י ברכות ב ד"ה מאימתי.

ברכות כא.

שם. ולקמן פ"א ה"ב פ"ד ה"ד שבת פ"א ה"ב

ברכות שם

שם:
שם ב:
מגילה כ

שבת לה:

גליון הש"ס

°שעה ותרתי ליליא הוא. ע' מ"א ס' ערא סק"א ואפשר שכיון שצריך לאכול כזית פת בלילה. וע' מ"א סי' רסז סק"א. ובט"ז סי' רלא סק"ו ובב"ה סי' רעב בשם אא"ז הגאון מהר"ל מגרלאג ז"ל. ולכך היו נוהגין לקדש ולטעום מעט מיד כדי שיזכור שבת בכניסתו. וא"כ כמו שעות שתים אכלו פיתן עיקר הסעוד'. וע' סי' רעב ס"ג ובמו"א ברמ"ע מפאנו סי' ב: °מיי' פ"ב מברכות כו'. מכאן הוציא רבינו ז"ל הדין. והכ"מ שם. ובב"י סי' קפד כתב דמדמה לה לק"ש ואין צורך: °הדא אמרה ספק קרא וכו'. לכאורה לפמ"ש הגמ"מ לחלק בין עיולי יומא לאפוקי יומא. עי' בב"י ס' הקס"ב ובמ"א שם סק"א וסי' ספו סוף ס' ה"כ אינו מוכח דכאן הוה אפוקי יומא. ובזה יש לומר דלכך לא מקש' בבבלי דף כא על שמואל מהך ברייתא. וע' במפרש כאן. ובלא"ה כיון דידי יצ"מ לא יצא דיצ"מ דאורייתא. א"כ ממילא גוף הק"ש דאורייתא אף לשמואל. וע' בתוס' שם ד"ה ב"ק ודו"ק. וע' ברשב"א ז"ל בחידושיו כאן שהביא הך מימרא דירושלמי: °כוכב אחד ודאי יום כו'. ע' בש"ב מקידוש החודש הל"ט ובתוס' יו"ט פ"ג מר"ה מ"א. וע' בב"י סי' רלה וסי' רנ"ג ודו"ק וע' בשנות אלי' כאן: °שנים מביא אשם תלי'

מראה הפנים

ומשמע שמבעוד יום הוא כדקאמר דאורחיהון מסתלקא עד דהוא יממא ואף למאי דפירשתי בפנים דעל סילוק ממלאכתן קאי מ"מ אפשר לומר דגם התחלת סעודתן עדיין בעוד יום הוא ולפ"ז לכאורה סוף קשיא על הא דקאמר התם קשיא דר"מ אדר"מ תרי תנאי ואליבא דר"מ מאי דוחקי' לאוקמי כתנאי לימא דכהנים טובלין ובני אדם נכנסין חד שיעורא הוא דהא אכתי יממא הוי כדמשמע הכא. והתוס' שם כתבו לתרץ זה דא"כ ר"מ היינו ר' אחא לפירש"י בליבנא בתרא דרוב בני אדם נכנסין להסב היינו בשבהוה ומיהו האי ליבנא קשיא דהא כיון דמסקינן דשיעורא דעני לחוד ושיעורא דכהן לחוד א"כ הדרינן למאי דקאמר מעיקרא דעני ובני אדם חד שיעורא הוא והשתא לפירש"י בליבנא בתרא קשה דר' אחא היינו ר' חנינא וכ"כ הרשב"א ז"ל להכריע מכח קושיא זו כליבנא קמא דרש"י דר' אחא כיומא הת"ל קאמר. ועל כרחין דאהינן לאירולא בתרא דהתוס' דלא מסתברא לי' למימר דבני אדם ממהרין כל כך בערב שבת כמו בזמן שכהנים טובלין דהיינו מבעוד יום קודם הערב שמש. ואיכא למידק דהא מהכא משמע דמסתברא למימר הכי. ונהי דהא אפשר לתרץ דהש"ס הבבלי לא ניחא ליה לא קמי' כדאוקי הכא ומשום דמשעה שבני אדם נכנסין משמע רוב בני אדם ולא באילין כופרנייא דקיקייא דוקא אלא דמ"מ על תירוץ הזה דהתוס' גופי' אכתי איכא למידק דהא ר"מ כר' יוסי ס"ל דבין השמשות כהרף עין הוא כמו דהשיב לר' יהודה וא"כ זמן שכהנים טובלין אינו ג"כ מבעוד יום דהא בבין השמשות דר' יהודה טובלין הן לר' יוסי וכדפירש"י ז"ל בהוא סמוך לחשיכה ואפילו בסוף בין השמשות דר' יהודה דהא בין השמשות דר' יוסי לבתר דשלים דר' יהודה הוא והכי מסיק אליבא דר' יוסי בפ"ב דשבת וא"כ אמאי לא מיסתברא למימר דכהנים טובלין ובני אדם נכנסין בע"ש חד שיעורא הוא. ובחידושי הרשב"א ז"ל מצאתי שתירץ לקושית התוס' בענין אחר דלמאי דמסקינן דשיעורא דעני לחוד ודכהן לחוד וא"כ הדרינן להא דמעיקרא דעני ובני אדם חד שיעורא הוא והשתא אי איתא דכהנים טובלין ובני אדם בע"ש חד שיעורא הוא א"כ עני ובני אדם בע"ש וכהנים טובלין חד שיעורא והוה ליה ר"מ דהאי ברייתא כר' חנינא ועוד דא"א לומר כן דהא ר"מ סיקנא דעני מאוחר מדר' יהושע ושיעורא דר"מ הא קדים לר' יהושע עכ"ל ואם נאמר דשיטה דהאי תלמודא נמי ס"ל הכי דעני ובני אדם חד שיעורא ומאוחר מכהן נוכל לפרש הא דקאמר קרובין דבריהן להיות שוין היינו נמי שיעורא דבני אדם מאוחר הוא קצת משיעורא דכהן:

הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו. כתב הרשב"א ז"ל דהרבה מן הגאונים ז"ל פסקו כן והסכימו לדעת רש"י ז"ל ופירושו בהא דירושלמי ובעל המאור ז"ל הסכים לדעת ר"ת בתוס' וכפירושא דיליה להא דקאמר כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת ועיין לקמן הל"ד ד"ה ר' יוסי ור' אחא נפקין לתעניתא שם יתבאר מזה בס"ד:

ודלא כר' יוחנן דאמר וכו'. והרי"ף והרמב"ם ז"ל פסקו הילכתא כר' יוחנן ובענין פירושא דמילתי' דר' יוחנן עיין לקמן הל"ב ד"ה רבי יוחנן כדעתיה:

הדא אמרה ספק קרא ספק לא קרא צריך לקרות. כרבי אלעזר בבבלי פ"ג דף כא ופסקו כל הפוסקים כוותיה ומטעמא דק"ש מדאורייתא וכ"כ הרי"ף ז"ל. ולית הלכתא כשמואל דאמר ק"ש מדרבנן דקי"ל ק"ש מדאורייתא. ומשמע לדעתו דכל הפרשיות של ק"ש מדאורייתא הן וכן נראה מסתימת דברי הרמב"ם ז"ל בדין זה בפ"ב דהלכות ק"ש אלא דלענין כוונת הלב לא הצריך שם כ"א דוקא בפסוק ראשון לענין שאף בדיעבד לא יצא אם לא כיון לבו וע"ש. וכ"כ בעל תמת ישרים סי' י"ג. ובשאלות דרב אחאי גאון פ' יתרו כתב דטעמיה דר' אלעזר דאמר חוזר וקורא משום כבוד מלכות שמים הוא. ולדעתו ז"ל לא פליג ר"א אדשמואל בהא דקאמר ק"ש דרבנן:

רבי

פירוש מבעל ספר חרדים

אמרו ליה לרבן גמליאל בשלמא גבי קרית שמע טעמא דפליגי עלך משום דתלה רחמנא בשכיבה. וסברו כשהולך לשכוב משמע אבל בנאכלין למה אמרו עד חצות כיון דמן התורה זמנן כל הלילה הא תנן כל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה כדאיתא בסוף פרק שני דמגילה ולמה בנאכלין שינו וקצרו הזמן (ועיין בחי' הרשב"א שמסיק להשוות הירושלמי להבבלי במסקנא): תלמודא פריך איתא חמי. בא וראה דקשיא מלתא משעה שהכהנים כו' יממא הוא ועם כוכביא הוא כדתנן במסכת יבמות פרק הערל טבל ועלה אוכל במעשר הערב שמשו אוכל בתרומה והיינו בצאת הכוכבים מיד כדלקמן: משעה וכו' שעה ותרתי. כלומר או שעה או שני שלישי שעה בלילה הוא דאע"ג דמקדימין לבא לביתם מן השדה או מן החנויות מכל שאר ימי השבוע כדאיתא במסכת שבת בפרק במה מדליקין על ידי תקיעת שופר שלא יחללו שבת מכל מקום אכילתן בליל שבת מאוחרת לפי שבכל ימי השבוע לא היה דרכן להתפלל בבית הכנסת לפי שהיו בתי כנסיות שלהן בשדה ומשום דתפלת ערבית רשות מתפלל כל אחד בביתו ובליל שבת בלבד שבאים כולם לבתיהם מבעוד יום היו הולכין להתפלל לבית הכנסת ולהכי תקינו ברכת מגן אבות ליל שבת כדי שיאחרו עד יסיימו הבאים באחרונה עמהם ועד שהולכים לשדה ומתפללין ובאים ונכנסין לביתם לאכול כבר הוא שעה אחת בלילה או קרוב הוא והיכי תני בברייתא דקרוב לזמן אכילת תרומה הוא דהיינו צאת הכוכבים. ומשני תפתר תפרש הא דקתני קרובים בבני כפרים קטנים שדרכן למהר להסתלק מן השדה להכנס לביתם מבעוד יום מפני אימת חית השדה דשכיחי במקום שאין ישוב גדול וקרוב לצאת הכוכבים הוא כשנכנסין לאכול ושפיר מצלו מבעוד יום דהא אמרו בבבלי רב מצלי של שבת בערב שבת וקרית שמע שקראו שם בבית הכנסת לא יצאו ולקמן בעי אם כן למה קראוה: קודם לכן. קודם צאת הכוכבים: כדי לעמוד וכו'. וכתב רבינו דוד אבודרה"ם דהיו קורין אותה בבית הכנסת קודם ערבית בלא ברכות כמו שאנו קורין אשרי קודם מנחה: ספק וכו' צריך לברך דכתיב ואכלת וכו'. כלומר וכיון דברכת מזון מן התורה הא קיימא לן ספיקא דאורייתא לחומרא: אל יתפלל. פירש רבינו יונה אינו חייב ורשב"א כתב דלפירוש זה לא אתי שפיר מילתיה דרבי יוחנן ופירש בשם גאון אינו רשאי דשמא כבר התפלל ואיכא משום בל תוסיף ורבי יוחנן אמר דאם רצה מתפלל והלואי ומיהו מתנה אם לא התפלל זו לחובתו ואם התפלל תהא לנדבה עכ"ל. ויש מפרשים דוקא שיחדש דבר בנדבה ויש מפרשים שאין צריך לחדש: שאין תפלה מפסדת. שאינה כשאר ברכה שאינה צריכה משום דבקשת רחמים היא: ספק קרא וכו'. קשה דמאי מספקא ליה דהא אמר לקמן רבי אחא דקרית שמע דאורייתא וספיקא לחומרא ושמא רבי ירמיה סבירא ליה כמאן דאמר בבבלי קרית שמע דרבנן ואף אמוראי דשקלו וטרו עם רבי אחא יש לפרש דסברו הכי כדמפרש לקמן והכי איבעיא ליה כיון דספיקא דרבנן הוא אין צריך להזיר ולקרות. או דילמא כיון דקבלת עול מלכות שמים הוא יש להחמיר ולחייבו לחזור. אי נמי היא גופה מספקא ליה אי קרית שמע דרבנן היא ואין צריך או דאורייתא וצריך: ופשיט דצריך ומינה משמע דאורייתא היא: סימן לדבר. לשון ברייתא בבבלי משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן סימן לדבר וכו'. ופירש רש"י ואע"פ שאין ראיה לדבר שהיום כלה בצאת הכוכבים זכר לדבר שנאמר וכו' ובבבלי בעי למה הביא פסוק שני ומשני דאיצטריך דהוה אמינא לעולם קודם צאת הכוכבים כשהעריב השמש ליליא הוא אלא דמשכין ומאחרין ועושים מלאכה בלילה משקיעת החמה עד צאת הכוכבים ומקדימין ומשכימין קודם היום דיום לא הוי עד הנץ החמה והם מקדימים מעלות השחר דהוי כמי מהלך חמש מילין. תא שמע והיה לנו הלילה משמר והיום למלאכה. מדקאמר והיום למלאכה אלמא האי דעביד מעלות השחר עד צאת הכוכבים יממא הוא וזכר לדבר איכא דכל עת מלאכה קורא הכתוב יום אבל ראיה גמורה ליכא דהא לא מיירי התם לענין קרית שמע עכ"ל רש"י ותוספות בבבלי: הכי גרסינן לאו מיעוט כוכבים שנים. בתמיה:

רבי

שנויי נוסחאות (ס"ג) ועם כבי"כ וער. (פכ"ד) והיה לנו הלילה למשמר והיום למלאכה במקרא כתוב והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה.

חדושי רד"א

ודלא כר' יוחנן כו'. נ"ב ו"ל דילמא אתיא כר"י ור"י מיירי בתפלת נדבה ור' זעירא מיירי בתפלת חובה, וצ"ל דאתי' כר' חנינא לקמן פ"ר ה"ד עיי"ש:

אלא מיעוט כוכבים כו'. נ"ב כמו הלא מיעוט כוכבים שנים כמו הלא היא ברבת בני עמון כו':

עמודי ירושלים

ספק קרא ספק לא קרא נישמעינה מן הדא הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו וקודם לכן לאו ספק הוא וכו' הרא"פ שם וז"ל תימה לשמואל דס"ל בבבלי בפ"ג אינו חוזר וקורא תקשה ליה ברייתא זאת דהא לדידיה אי קרא ביה"ש אינו חוזר וקורא דהא חד דינא איתא להו וכדמוכח הכא עכ"ל, ונ"ל ליישב זה עפמ"ש בשו"ת שאגת אריה (סי' א') דגם לשמואל ק"ש דאורייתא רק דסובר דיוכל לפטור את עצמו בשאר דברי תורה ורבנן קבעי שיקרא דוקא ק"ש יעו"ש וא"כ א"ש דהא דפסק שמואל דאינו חוזר וקורא מיירי כשקרא באותו יום איזה ד"ת ואז ק"ש דרבנן ומ' להקל שלא יקרא אבל הך ברייתא דירושלמי מיירי כשלא קרא באותו יום איזה ד"ת ואז גם לשמואל ק"ש דאורייתא ובספק צריך לקרות וה"ה בבין השמשות וא"ש: **ראה** כוכב א' ועשה מלאכה פטור שנים מביא אשם תלוי. מכאן קשיא לי על התוס' בכריתות (דף י"ז ע"ב) שכתבו דבעשה מלאכה בע"ש ביה"ש אינו חייב אשם תלוי רק בעשה מלאכה במ"ש ע"ש. דהא כאן מבואר להדיא דבעשה מלאכה בע"ש ביה"ש חייב ג"כ אשם תלוי וצ"ל דסבירא ליה להתוס' דהך ברייתא אתיא כמ"ד דלא בעינן חתיכה א' מב' חתיכות וע"כ חייב גם בע"ש ביה"ש א"ת. **אולם לפי דעת**

מעיני יהושע

הדא אמרה ספק קרא וכו' צריך לקרות נ"ב ולשמואל (דס"ל ק"ש דרבנן) י"ל דמ"מ לאו זמן שכיבה הוא. תדע דלמ"ד (בריש ברכות) שיעורא דעני הוא לר"מ מצאת הכוכבים לילה אלא ע"כ דאינו זמן שכיבה (לאותו מ"ד) וכמו כן יש לומר לשמואל: